

Torah from Around the World

*De Eeuwige zal macht aan zijn volk verlenen,
de Eeuwige zal zijn volk zegenen met vrede.*

Tehilliem 29:11

Sjabbat 9 december 2023/26 Kislew 5784, Sjabbat Chanoeka, Wajeesjev, Beresjiet/Genesis

37:1 - 40:23

Tanach blz. 76 - 83

Haftara: Zecharja 2:14 - 4:7

Tanach blz. 1215 - 1217

Vertaler: Frits Pront

Commentaar: **Rabbin Jonathan Sacks z"l** was tijdens zijn leven opperrabbin van het
Verenigd Koninkrijk.

[Oorspronkelijke Engelse tekst](#)

Hoe lof kracht kan geven

Reoeveen is de leider die hij had kunnen zijn, maar nooit is geweest. Hij was Jaäkovs eerstgeborene. Jaäkov zei over hem op zijn sterfbed: "Reoeveen, jij bent de eerste vrucht van mijn mannelijke kracht, in fierheid en macht de voornaamste." (Beresjiet 49:3) Dit is een indrukwekkend eerbetoon die fysieke aanwezigheid veronderstelt en een autoritaire houding. Nog belangrijker, in zijn vroege jaren bleek Reoeveen consequent de moreel

gevoeligste van Jaäkovs kinderen te zijn. Hij was Lea's zoon en hij voelde scherp zijn moeders teleurstelling aan dat zij niet Jaäkovs voorkeur had. Hier volgt de eerste beschrijving van hem als kind:

In de tijd van de tarweoogst vond Reoeveen buiten in het veld liefdesappels die hij aan zijn moeder Lea gaf. (Beresjiet 30:14)

Liefdesappels werden beschouwd als zinnenprikkelend en Reoeveen wist dat en dacht meteen aan zijn moeder. Het was een ontroerend gebaar, maar onsuccesvol, want hij bood ze Lea aan in de aanwezigheid van Rachel en veroorzaakte onbedoeld een ruzie tussen hen. De volgende episode waarin we Reoeveen tegenkomen is aanzienlijk problematischer: Toen Rachel overleden was, werd ze begraven langs de weg naar Efrat, het tegenwoordige Bethlehem....Tijdens Jisraëls verblijf in deze streek sliep [*vajisjkav*] Reoeveen eens met Bilha, zijn vaders bijvrouw.... (Beresjiet 35:19-22).

Als je dit letterlijk neemt zou dit neerkomen op een grote zonde. Het slapen met de bijvrouw van je vader was niet alleen een seksueel vergrijp; het was een onvergeeflijke daad van verraad en bedrog en dit ontdekken wij later in Tanach als Absalom beslist om tegen zijn vader, David, in opstand te komen en hem als koning te vervangen. Achitofel geeft hem het volgende advies:

"Ga naar de bijvrouwen die uw vader heeft achtergelaten om voor het huis te zorgen. Dan zal heel Jisraël vernemen dat u uw vader heeft vernederd en zullen al uw aanhangers moed vatten." (2 Sjmoëel16:21)

Volgens de rabbijnen dient de tekst over Reoeveen niet letterlijk genomen te worden. (BT, Sjabbat 55a-b) Nadat Rachel was gestorven had Jaäkov zijn bed naar de tent van Bilha, Rachels dienstmaagd, verplaatst. Dit was, voelde Reoeveen een niet te tolereren vernedering voor zijn moeder. Het feit dat Jaäkov meer van haar zuster hield was voor Lea moeilijk te verdragen. Het zou alles bij elkaar ondragelijk voor haar zijn om te ontdekken dat hij zelfs Rachels dienstmaagd prefereerde boven haar. Dus verhuisde Reoeveen Jaäkov's bed van Bilha's tent naar die van Lea. Het werkwoord *vajisjkav* dient daarom niet te worden vertaald met "sliep met" maar met "wijzigde de slaapgelegenheden."

Op dit punt gebeurt er echter iets vreemds met de tekst. Er wordt gezegd "Reoeveen ging naar binnen en sliep met [of wijzigde de slaapgelegenheden van] zijn vaders bijvrouw Bilha en Jisraël hoorde ervan...." en laat dan zien dat de zin in het midden wordt afgebroken. De zin eindigt: "Twaalf zonen had Jaäkov." Dit is wel erg ongewoon. Wat het veronderstelt is een waarneembare stilte. Jaäkov en Reoeveen communiceerden totaal niet meer met elkaar. Als de rabbijnen het bij het rechte eind hebben, is dit een van de grootste tragedies in heel Beresjiet.

Jaäkov geloofde echt dat Reoeveen met zijn bijvrouw het bed had gedeeld. Hij vervloekte hem daarvoor op zijn sterfbed: Onstuimig ben jij als het water - nee, jij zult niet de voornaamste zijn, want jij hebt je vaders bed beslapen, je vaders legerstee ontwijfd. (Beresjiet 49:4)

Toch heeft dit niet plaatsgevonden volgens de rabbijnen. Als Jaäkov met Reoeveen had willen praten zou hij de waarheid hebben ontdekt, maar Jaäkov groeide op in een gezin dat

openheid, openhartige communicatie ontbeerde (zoals wij een paar weken geleden gedurende onze bespreking van sidra Toledot al vaststelden). Roeveeën werd dus gedurende vele jaren door zijn vader verdacht van een zonde die hij niet had begaan - en dat alles omdat hij zich bekommerde om de gevoelens van zijn moeder.

Dit brengt ons naar de derde episode in Roeveeëns leven, de meest tragische van alle. Jaäkov had een voorkeur voor Joseef, de zoon van zijn geliefde Rachel en de andere broers wisten dit. Toen hij Joseef een zichtbaar blijk van voortrekkerij gaf, de rijk geborduurde mantel, kregen de broers door dit gebaar nog meer afkeer. Toen Joseef begon te dromen over het voor hem buigen van de rest van de familie steeg de animositeit van de broers tot een kookpunt.

Toen zij ver van huis waren om de kudden te verzorgen, verscheen Joseef in de verte en hun haat deed hen besluiten hem ter plekke te doden. Alleen Roeveeën verzette zich. Toen Roeveeën dit hoorde wilde hij proberen Joseef te redden. "Nee, laten wij hem niet om het leven brengen," zei hij. "Er mag geen bloed vloeien! Gooi hem in die put hier, in deze verlaten streek, maar breng hem niet om." Zo wilde hij Joseef uit hun handen redden en hem ongedeerd naar zijn vader terug laten gaan. (Beresjiet 37:21-22)

Hij haalde zijn broers over Joseef niet te doden, maar hem liever te laten verhongeren in een put. Hij was van plan later terug te keren als zijn broers verder waren gegaan om hem te redden. Toen hij echter terugkwam was Joseef verdwenen. Men had hem verkocht als slaaf. Roeveeën was diep geschokt.

Drie keer probeerde Roeveeën te helpen, maar ondanks zijn goede bedoelingen mislukten zijn pogingen. Hij was verantwoordelijk voor die ene opgetekende ruzie tussen Lea en Rachel. Zijn vader verdacht hem ten onrechte van een grote zonde en vervloekte hem op zijn sterfbed. Hij slaagde er niet in Joseef te redden. Roeveeën wist wanneer dingen niet in orde waren en probeerde orde op zaken te stellen om veranderingen ten goede te maken, maar op de een of andere manier miste hij de tact, het vertrouwen of de moed om het door hem gewenste resultaat te bereiken. Hij had op Lea moeten wachten tot ze alleen was alvorens haar de liefdesappels te geven. Hij had meteen moeten protesteren toen zijn vader van plan was iets met de slaapplek te doen. Hij had Joseef persoonlijk mee terug naar huis moeten nemen.

Wat was er met Roeveeën gebeurd dat maakte dat het hem schortte aan zelfvertrouwen? De Tora geeft een pijnlijke en onmiskenbare aanwijzing. Luister naar deze verzen die de geboorte van Lea's (en Jaäkovs) eerste twee kinderen beschrijven: Toen de Eeuwige zag dat Jaäkov minder van Lea hield, opende hij haar moederschoot, terwijl Rachel kinderloos bleef. Lea werd zwanger en bracht een zoon ter wereld, die ze Roeveeën noemde, "want," zei ze, "de Eeuwige heeft gezien wat ik te verduren heb. Nu zal mijn man van mij houden." Ze werd opnieuw zwanger en bracht nog een zoon ter wereld. "De Eeuwige heeft gehoord hoe weinig mijn man van mij houdt; daarom heeft hij mij nog een zoon gegeven," zei ze, en ze noemde hem Sjimón. (Beresjiet 31-33)

Beide keren was het Lea, niet Jaäkov, die het kind een naam gaf - en beide namen waren een schreeuw om Jaäkovs aandacht voor haar en om haar lief te hebben - indien niet voor haarzelf dan tenminste omdat zij hem kinderen had geschonken. Het is duidelijk dat Jaäkov dit niet opmerkte. Roeveeën werd wie hij was doordat - zoals de tekst lijkt te impliceren -

zijn vader met zijn aandacht ergens anders was; hij gaf niet om Lea of haar zonen (de tekst zelf zegt, "de Eeuwige zag dat er niet van Lea werd gehouden"). Reoveen wist dit en voelde intens zijn moeders schaamte en zijn vaders aanwijsbare onverschilligheid.

Mensen hebben aanmoediging nodig als zij leiding moeten geven. Het is fascinerend om de aarzelende Reoveen af te zetten tegen de zelfverzekerde - zelfs te zelfverzekerde Joseef, van wie werd gehouden en die werd voorgetrokken door zijn vader. Als we willen dat onze kinderen het zelfvertrouwen hebben om te handelen wanneer het nodig is om handelend op te treden, dan moeten wij ze zelfvertrouwen, aanmoediging geven en hen prijzen. Er bestaat een boeiende Misjna in Pirké Avot: Rabban Jochanan ben Zakkaj had vijf (voortreffelijke) leerlingen, te weten Rabbijn Eliëzer ben Hyrcanus, Rabbijn Jehosjoea ben Chananja, Rabbijn José de Kohen, Rabbijn Sjimon ben Netanel en Rabbijn Elazar ben Arach. Hij was gewoon hun lof te bezingen: Eliëzer ben Hyrcanus - een gepleisterde bron waaruit geen druppel verloren gaat. Josjoea ben Chananja - gelukkig degene die hem ter wereld bracht. José de Kohen - een chassied. Sjimon ben Netanel - een man die beducht is voor de zonde. Elazar ben Arach - een alsmaar vloeiende bron. (Misjna Avot 2:9-11).

Waarom geeft de Misjna, die als doel heeft ons eeuwige waarheden te leren, ons dit ogenschijnlijk oppervlakkige verslag over Rabban Jochanan ben Zakkaj's leerlingen en hoe hij hen placht te prijzen? Het antwoord is, denk ik, dat de Misjna ons vertelt hoe leerlingen op te voeden, hoe een coach, mentor en gids te zijn: door het gebruiken van doelgericht prijzen.

De Misjna zegt niet alleen dat Jochanan ben Zakkaj goede dingen over zijn studenten zegt. De Misjna maakt gebruik van een ongebruikelijk idioom. "Hij placht hun lof te registreren [*moneh*]", wat betekent dat zijn positieve opmerkingen precies en accuraat gericht waren. Hij vertelde elke leerling wat hun specifieke kracht was.

Eliëzer ben Hyrcanus had een uitzonderlijk geheugen. In de tijd dat de Mondelinge Leer nog niet opgeschreven was, kon hij zich het geleerde over de overleveringen beter herinneren dan wie dan ook. Elazar ben Arach was creatief en kon aankomen met een eindeloze stroom nieuwe interpretaties. Wanneer wij onze persoonlijke passies en gaven volgen, dragen wij wat alleen wij kunnen geven bij aan de wereld.

Echter, het feit dat wij mogelijk exceptioneel getalenteerd zijn zou ook kunnen betekenen dat wij in het oog springende tekortkomingen hebben. Niemand bezit alle sterke eigenschappen. Het is voldoende als we er een hebben. Maar wij moeten ook weten wat wij missen. Eliëzer ben Hyrcanus raakte zo gefixeerd op het verleden dat hij weerstand bood aan verandering, zelfs als het besloten was door de meerderheid van zijn collega's. Uiteindelijk werd hij geëxcommuniceerd wegens zijn weigering de besluiten van zijn collega's te accepteren. (BT, Baba Metzia 59b).

Het lot van Elazar ben Arach was nog verdrietiger. Na de dood van Jochanan ben Zakkaj nam hij afscheid van zijn collega's. Zij begaven zich naar Javne; hij ging naar Chamat (Emmaüs). Het was een prettige plaats om te wonen en het was waar de familie van zijn vrouw woonde. Hij was klaarblijkelijk zozeer overtuigd van zijn intellectuele gaven dat hij geloofde dat hij zelf zijn kennis op peil kon houden. Uiteindelijk vergat hij alles wat hij ooit had geleerd. (Avot de-Rabbi Natan 14:6) De persoon die begaafder was dan zijn tijdgenoten stierf tenslotte zonder nauwelijks iets blijvends bij te dragen aan wat is overgeleverd.

Er is een delicaat evenwicht tussen de veronachtzaming die ertoe leidt dat iemand het vertrouwen verliest om de noodzakelijke handeling te verrichten, en de overdreven loftuiting of bevoorrechtiging die overmoed doet ontstaan en het geloof dat je beter bent dan de anderen. Die balans is noodzakelijk als we het zonlicht willen zijn die anderen helpt tot bloei te komen.